

Передмова

Даний звіт є частиною системи моніторингу стану незалежності суддів, здійснюваного Центром суддівських студій у співпраці з Радою суддів України в рамках реалізації Проекту Ради Європи «Посилення незалежності, ефективності та професіоналізму судової влади в Україні». Моніторинг направлений на відстеження тенденцій із дотриманням міжнародних стандартів незалежності суддів, ефективності та доступності правосуддя в Україні, аналіз ситуації та підготовку відповідних рекомендацій для удосконалення діяльності судів, органів суддівського самоврядування та інших органів судової влади.

Висновки даної роботи побудовані на результатах опитування суддів - делегатів XII позачергового з'їзду суддів України, що відбувся 19-20 червня 2014 року в місті Києві. В опитуванні взяли участь 106 респондентів (26 % від загальної кількості делегатів з'їзду). Опитування респондентів, опрацювання результатів та підготовка відповідних експертних висновків ґрунтуються на методиці, що була розроблена Центром суддівських студій і апробована під час проведення моніторингів стану незалежності суддів в Україні у 2007-2009, 2012 роках (<http://www.judges.org.ua>). Головна особливість цієї методики полягає у порівнянні отриманих результатів опитування з міжнародними стандартами незалежності суддів та визначеними на основі цих стандартів індикаторами незалежності суддів.

Дане опитування не охоплює всіх можливих аспектів незалежності суддів. Метою дослідження було отримання інформації щодо загальної оцінки стану незалежності суддів в Україні, основних факторів, які впливають на такий стан та актуальних питань з проведення спеціальної перевірки суддів. Розуміючи важливість впровадження в діяльність суддів, судів та органів суддівського самоврядування новітніх комунікаційних стратегій та технологій, респондентам були запропоновані відповідні питання.

Сподіваємось, що представлені у даному звіті результати опитування та експертні висновки будуть використані органами суддівського самоврядування на шляху подальшого реформування судової влади, зміцнення незалежності суддів та відновлення довіри громадян до судової влади.

Загальні результати опитування

На посаді судді якої судової інстанції Ви працюєте?

Місцевий суд	Апеляційний суд	Вищий спеціалізований суд	Верховний суд України
79,3 %	20,7%	0	0

Скільки років Ви працюєте на посаді судді?

До 5 років	Від 5 до 10 років	Від 10 до 20 років	Більше 20 років
24,1%	32,2%	29,9%	13,8%

Чи працюєте Ви на адміністративній посаді в суді?

Так	Ні
4,6%	95,4%

Чи є Ви членом Ради суддів України або ради суддів відповідних судів (на сьогодні або були раніше)?

Так	Ні
6,9%	93,1%

Вкажіть Вашу стать

Чоловік	Жінка
58,6%	41,4%

1. Оцініть рівень самостійності судової влади та незалежності суддів на різних етапах розвитку української держави

	Незадовільний	Задовільний	Достатній
- до набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (до 2010 року)	17,2%	57,5%	25,3%
- після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 - 2013 роки)	66,7%	24,1%	9,25
- після повернення до Конституції 2004 року та внесення змін в Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (лютий 2014 року)	44,8%	46,0%	9,2%

2. Які фактори негативно впливали на стан незалежності суддів в Україні у 2010-2013 роках?

Оцініть рівень впливу за наступною шкалою: 0 – взагалі не впливали; 1 – могли впливати; 2 – впливали опосередковано; 3 – впливали в незначній мірі; 4 – суттєво впливали; 5 – дуже сильно впливали

		Середня оцінка
1.	Втручання окремих народних депутатів в діяльність судді (листи, звернення, телефонні дзвінки тощо)	2.61
2.	Намагання Президента України та працівників його Адміністрації неправомірно впливати на судову владу та суддів	2.98
3.	Намагання Кабінету Міністрів України та представників урядових структур неправомірно впливати на судову владу та суддів	2.40
4.	Намагання Верховної Ради України та представників парламентських комітетів неправомірно впливати на судову владу та суддів	2.82
5.	Намагання окремих керівників органів влади місцевого рівня неправомірно впливати на судову владу та суддів	2.31
6.	Приниження політиками авторитету судової влади	4.40
7.	Порушення органами та посадовими особами законодавчої й виконавчої влади презумпції невинуватості та привласнення судових функцій	3.19
8.	Використання суддів в політичній боротьбі	3.77
9.	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі	4.06
10.	Політична заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет)	4.29
11.	Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами	4.21
12.	Відсутність прецедентів та механізму притягнення до відповідальності осіб, які намагались неправомірно впливати на суддів	4.22
13.	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів	4.08
14.	Низький рівень заробітної плати суддів	3.03
15.	Відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів	3.95
16.	Неправомірне використання посадовими особами законодавчої та виконавчої влади владних повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, призначенням суддів на адміністративні посади	4.02
17.	Винесення окремими суддями суперечливих або сумнівних рішень	3.46
18.	Відсутність комунікацій всередині судової влади	3.01
19.	Недосконалість та суперечливість законодавства	3.77
20.	Недосконалий механізм професійного відбору на посаду судді	3.09
21.	Бездіяльність органів суддівського самоврядування у захисті суддів	3.26

3. Які фактори негативно впливають на стан незалежності суддів в Україні у 2014 році?

Оцініть рівень впливу за наступною шкалою: 0 – взагалі не впливають; 1 – можуть впливати; 2 – впливають опосередковано; 3 – впливають в незначній мірі; 4 – суттєво впливають; 5 – дуже сильно впливають.

		Середня оцінка
1.	Втручання (листи, звернення, телефонні дзвінки тощо) окремих народних депутатів в діяльність суддів	2.29
2.	Намагання Президента України та працівників його Адміністрації неправомірно впливати на судову владу та суддів	1.98
3.	Намагання Кабінету Міністрів України та представників урядових структур неправомірно впливати на судову владу та суддів	2.10
4.	Намагання Верховної Ради України та представників парламентських комітетів неправомірно впливати на судову владу та суддів	3.10
5.	Намагання окремих керівників органів влади місцевого рівня неправомірно впливати на судову владу та суддів	1.99
6.	Приниження політиками авторитету судової влади	4.22
7.	Порушення органами та посадовими особами законодавчої й виконавчої влади презумпції невинуватості та привласнення судових функцій	3.82
8.	Використання суддів в політичній боротьбі	3.68
9.	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі	3.94
10.	Політична заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет)	4.34
11.	Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами	4.37
12.	Відсутність прецедентів та механізму притягнення до відповідальності осіб, які намагаються неправомірно впливати на суддів	4.17
13.	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів	3.92
14.	Низький рівень заробітної плати суддів	3.08
15.	Відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів	4.00
16.	Неправомірне використання посадовими особами законодавчої та виконавчої влади владних повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, обранням суддів на адміністративні посади	3.80
17.	Винесення окремими суддями суперечливих або сумнівних рішень	3.45
18.	Відсутність комунікацій всередині судової влади	3.21
19.	Недосконалість та суперечливість законодавства	3.85
20.	Недосконалий механізм професійного відбору на посаду судді	3.24
21.	Бездіяльність органів суддівського самоврядування у захисті суддів	3.39

4. Оцініть рівень ефективності діяльності Ради суддів України щодо захисту незалежності суддів на різних етапах розвитку української держави

	Незадовільний	Задовільний	Достатній
- до набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (до 2010 року)	25,3%	63,2%	11,5%
- після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 - 2013 роки)	47,1%	47,2%	5,7%
- після повернення до Конституції 2004 року та внесення змін в Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2014 рік)	29,9%	63,2%	6,9%

5. Чи у демократичний спосіб відбулися вибори голови у Вашому суді у 2014 році?

Так	Ні
95,4%	4,6%

6. Чи вважаєте Ви позитивними зміни у формуванні органів суддівського самоврядування, що відбулися у 2014 році ?

Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
24,1%	46,0%	21,8%	5,7%	2,3%

7. Чи вважаєте Ви, що проведення спеціальної перевірки суддів (відповідно до Закону України “Про відновлення довіри до судової влади в Україні”) підвищить довіру до судової влади в Україні?

Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
2,3%	18,4%	24,1%	35,6%	19,5%

8. Які критерії щодо очищення суддівського корпусу мають бути? (відмітити ті, які Ви підтримуєте, та додати свої)

Прийняття суддею політично заангажованих рішень	59,8%
Корумпованість	74,7%

9. Чи можуть, на Ваш погляд, сучасні інформаційні та комунікативні технології допомогти у поверненні довіри до судової влади та підвищенні її прозорості?

Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
20,7%	47,1%	19,5%	11,5%	1,1%

10. Якщо Ви дали відповідь “Так”, то вкажіть, будь-ласка, ті інформаційні та комунікативні технології, які допоможуть підвищити довіру суспільства до судової влади (відмітити найбільш привабливі для Вас позиції або запропонувати свої)

Електронний розподіл справ у судах	60,9%
Судові процеси з використанням відео-конференцій	34,5%
Трансляції відкритих судових процесів по телебаченню	12,6%
Трансляції відкритих судових процесів он-лайн в Інтернеті	14,9%
Соціальні мережі	17,2%
Інтернет-сторінки судів	39,1%
Ведення блогів та особистих Інтернет-сторінок суддями	5,7%

Загальна оцінка рівня самостійності судової влади та незалежності суддів

Учасникам опитування було запропоновано оцінити рівень самостійності судової влади та незалежності суддів на різних етапах розвитку української держави. При цьому аналізувались наступні «етапи»: до набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (до 2010 року); після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 - 2013 роки); після повернення до Конституції 2004 року та внесення змін в Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (лютий 2014 року). Автори цього питання добре розуміли, що оцінка респондентами рівня самостійності судової влади та незалежності суддів за період до 2010 року буде носити ретроспективний характер, а оцінку у 2014 році необхідно сприймати в якості очікувань.

Таблиця 1. Рівень самостійності судової влади та незалежності суддів на різних етапах розвитку української держави (дані представлені у відсотках до загальної кількості респондентів)

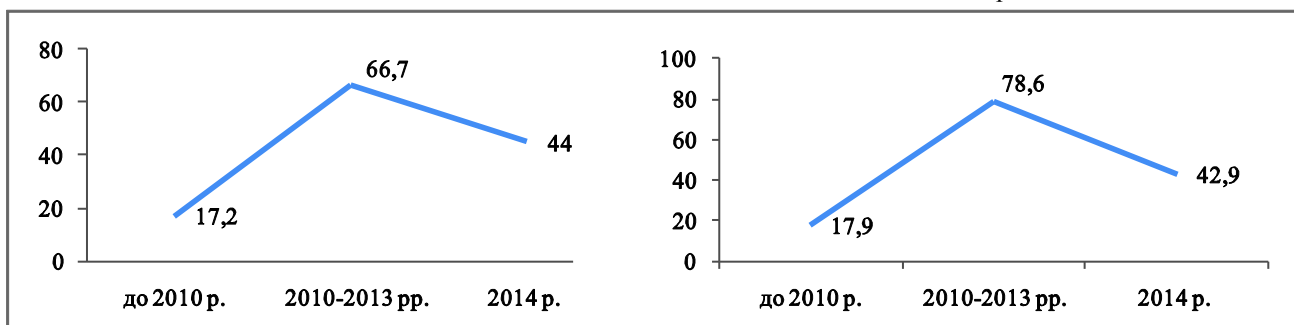
	Незадовільний	Задовільний	Достатній
- до набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (до 2010 року)	17,2%	57,5%	25,3%
- після набрання чинності Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 - 2013 роки)	66,7%	24,1%	9,25
- після повернення до Конституції 2004 року та внесення змін в Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (лютий 2014 року)	44,8%	46,0%	9,2%

Результати засвідчили, що більшість респондентів - делегатів XII позачергового з'їзду суддів України (66,7%) критично сприймають практичну реалізацію однієї з основних цілей Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року, а саме зміцнення незалежності суддів. Але зводити всі проблеми тільки до недоречних новацій цього закону (скорочення повноважень Верховного Суду України, недемократичність формування органів суддівського самоврядування тощо) було б не зовсім вірно. Можна зробити припущення, що загальна політична та суспільна атмосфера у 2010-2013 роках оцінюється респондентами як несприятлива для утвердження незалежності суддів. Показово, що найбільший рівень критичності щодо самостійності судової влади та незалежності суддів у вказаний період спостерігається у тих суддів, які мають досвід роботи на посаді судді від 5 до 10 років. Саме ці судді мали можливість особисто зіткнутися з проблемою дотримання стандартів незалежності суддів в процесі свого обрання на посаду судді безстроково.

Графіки 1 та 2. Оцінка рівня самостійності судової влади та незалежності суддів в якості незадовільного (дані представлені у відсотках до загальної кількості респондентів)

Всі респонденти

Респонденти – судді зі стажем роботи від 5 до 10 років

Висновок

Більшість експертів з питань судової реформи, а також судді, звертали увагу на те, що рівень незалежності суддів та самостійності судової влади може знизитись у зв'язку з прийняттям у 2010 році Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Сьогодні вже можна з впевненістю констатувати, що в процесі реалізації цього закону дуже швидко була розбудована замкнута система «керування» судами з одного центру, який знаходився за межами судової системи. Верховний Суд України був позбавлений не тільки процесуальних повноважень впливу на судову практику, але, і це саме головне, можливостей реально брати участь в розв'язанні багатьох проблемних питань судової системи, особливо в кадровій сфері. Верховний Суд України практично був ізольований від судової системи, яка в свою чергу втратила єдність і була розділена на три окремі системи. Центром керування судовою владою з Адміністрації Президента України було вдало реалізовані два принципи: «роз'єднуй та володарюй» та «кадри вирішують все». Вищі органи суддівського самоврядування (з'їзд суддів України та Рада суддів України) були сформовані по квотному принципу, процедура обрання делегатів з'їзду суддів не відповідала елементарним демократичним принципам. Однак при цьому слід зазначити, що суддівське співтовариство практично мовчазно сприйняло вищезазначені новації з «реформування» органів суддівського самоврядування.

Головний висновок, який можна зробити: *судова влада після прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у 2010 році реально і впевнено почала втрачати суспільну суб'єктність*. Якщо б ці процеси не були зупинені, через деякий час про незалежність суддів та самостійність судової влади не могло бути і мови.

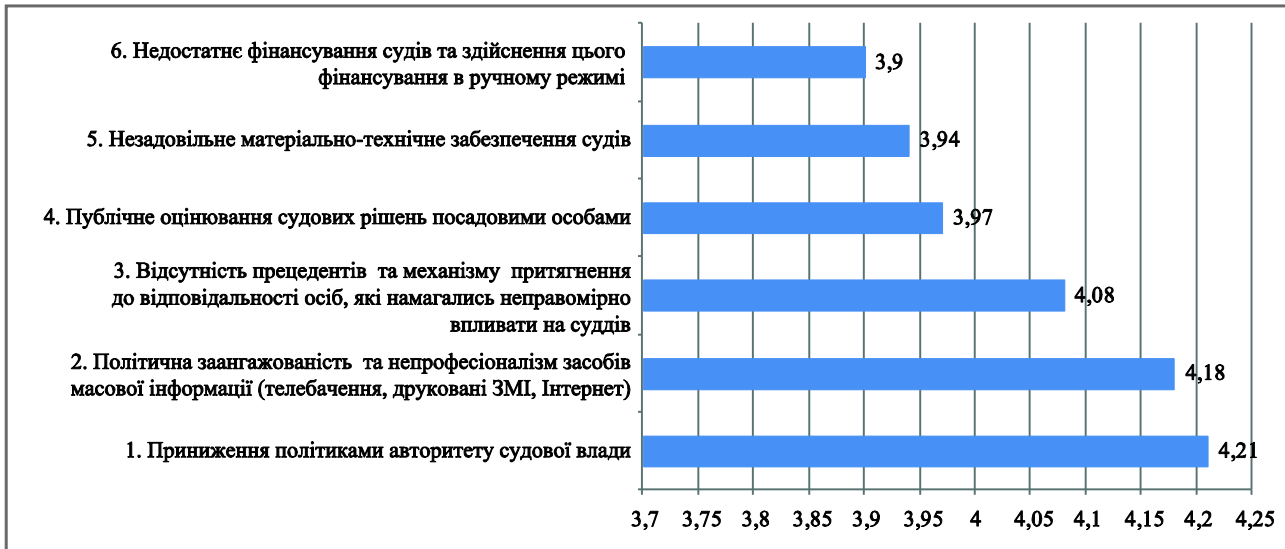
На сьогодні суддівське співтовариство знаходиться перед серйозним викликом щодо відновлення втраченого та утвердження нового і стійкого в зміцненні незалежності суддів. Яким чином, за чією допомогою, якими засобами це робити? Відповіді на ці питання потребують врахування кардинальних змін в українському суспільстві, які відбуваються дуже стрімко. Громадянське суспільство буде активно намагатися впливати на всі процеси реформування судової влади, критикувати та контролювати суддів. Якщо ж суддівська спільнота спробує замкнутися у своєму колі – це буде хибний шлях. Отримання реальної суб'єктності судової влади можливе тільки за допомоги та участі іншого суспільного суб'єкта – громадянського суспільства.

Оцінка факторів впливу на стан незалежності суддів

Респонденти визначили найбільш значущі фактори, що негативно впливають на стан незалежності суддів:

- *Прийняття політиками авторитету судової влади;*
- *Політична заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет);*
- *Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами.*

Графік 3. Фактори, які негативно впливають на стан незалежності суддів в Україні (шість найбільш впливових факторів з двадцяти одного. Оцінка 4 – суттєво впливають, оцінка 5 – дуже сильно впливають)

Прийняття політиками авторитету судової влади

Високі показники з цього фактору свідчать, перш за все, про певну низьку самооцінку своєї діяльності з боку самого суддівського корпусу. В демократичних суспільствах «особливого кохання» між гілками влади теж не існує, конкуренція передбачає взаємну критику, часом дуже гостру. На відміну, в авторитарних суспільствах, коли державна влада «єдина», критичні взаємовідносини між гілками влади практично відсутні. Суспільний авторитет судової влади в розвинених демократичних державах ґрунтується на позитивному суспільному сприйнятті діяльності судової влади і, як правило, не критично залежить від екстравагантних заяв політиків.

Авторитет має дві складові: перша - формальна, пов'язана з суспільним впливом відповідно до свого статусу, друга пов'язана із безумовним визнанням суспільством ідеально представленої значимості певної людини або інституції, такий авторитет умовно називають неформальним. Формальний авторитет судової влади зафіксований та передбачений Конституцією і законами України та спирається на основні демократичні традиції – довіри до суду, незалежності судової влади, транспарентності та законності. На формування „неформального” авторитету великий вплив має діяльність органів, що складають судову владу та комунікації із суспільством.

Висновок

Суддям не слід чекати коли політики припинять використовувати суди в своїй політичній боротьбі та знищувати своїми висловлюваннями повагу до інституту судової влади. Політикам завжди вигідніше мати „кишенькові” суди та суддів, яких потім можна використовувати як „хлопчиків для побиття” у своїх політичних баталіях. Зрозумілим є той факт, що шлях до незалежності важкий і ніхто крім самих суддів не буде відстоювати їх права та боротися за їхню незалежність. Це означає, що судді мають бути зацікавлені у змінах системи.

Що можуть робити судді в цій ситуації?

По-перше: Коментувати та оцінювати висловлювання політиків щодо конкретних справ. Такі коментарі можуть звучати як офіційні заяви органів суддівського самоврядування або як оцінки та зауваження з боку суддів у відставці. Суспільство треба привчати до думки, що рішення суду можна оскаржити у вищих судових інстанціях, а не коментувати на ток-шоу. Засуджувати такі дії політиків в суддівському середовищі, робити заяви в ЗМІ від органів суддівського самоврядування. Водночас, так само потрібно засуджувати негідну поведінку та непрофесіоналізм своїх колег.

По-друге: Намагатися змінити законодавчі підходи щодо оцінки діяльності суддів, очищення суддівського корпусу, активізації участі органів суддівського самоврядування у формуванні бюджетів, розробки механізму притягнення до відповідальності та покращення законодавства в цілому. Через механізм лобізму інтересів суддів у Верховній Раді України та за допомогою підтримки з боку громадськості й ЗМІ. Практика лобіювання асоціаціями суддів у демократичних державах засвідчує, що контакти судової влади з представниками законодавчої гілки влади здійснюються виключно через публічне офіційне доручення з боку асоціації суддів; офіційно, відкрито і публічно (через заяву і оприлюднення); єдиним предметом обміну між учасниками лобіювання виступає інформація. Позитивна робота інституту лобізму вигідна суспільству в цілому. Дозволяючи зіставляти групові інтереси, можливості й наслідки різноманітних дій у межах легітимних демократичних «правил гри» та сприяючи відображенню цих інтересів і можливостей у політичних рішеннях, він істотно доповнює систему стримувань і противаг. Уже одна ця обставина варта того, щоб поступово впроваджувати інститут лобізму і в Україні у його цивілізованих, прийнятних для нашої політичної культури формах.

По-третє: Займатися просвітницькою роботою серед населення. У 2005 році Консультативною радою європейських суддів (КРЕС) було прийнято висновок з питання „Правосуддя та суспільства”, в якому були розглянуті та представлені до уваги Комітету Міністрів Ради Європи рекомендації щодо:

- i. зв'язків з громадськістю, просвітньої ролі судів демократичному суспільстві;
- ii. відносини з особами, що беруть участь у судовому процесі;
- iii. доступності, простоти та зрозумілості мови, яка використовується судом у судових провадженнях та при формуванні судових рішень.

КРЕС у своїх рекомендаціях зауважує, що правосуддя є важливим компонентом демократичних суспільств. Воно має на меті вирішення спорів між сторонами і, шляхом

прийняття рішень, виконання як „нормативної”, так і „просвітницької” ролі, надаючи громадянам відповідні настанови, інформацію та запевнення щодо права і його практичного застосування.

Політична заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет)

Особливе занепокоєння має викликати констатація відсутності взаємопорозуміння між судовою владою та ЗМІ. На другому місці по негативному впливу на стан незалежності суддів респонденти відмітили саме *політичну заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, Інтернет)*. Як суддям, так і журналістам, треба розуміти, що у будь-яких стосунках завжди є дві сторони й відповідальність лежить на обох. Ще однією причиною може бути стереотипне сприйняття стосунків із журналістами як „ворожою” стороною, яка „постійно критикує, не розуміє, не вникає, не хоче слухати”.

ЗМІ, як і все суспільство в Україні, постійно змінюються, розвиваються, тобто перебувають в кризових умовах. Через брак коштів (або інших ресурсів) часто їм не вистачає фахівців, тому більшість служб новин мають кореспондентів, які працюють на декількох темах одночасно. Друга причина, яка впливає на якість матеріалів журналістів – перебування в стані постійного стресу через брак часу на ґрунтовну підготовку своїх матеріалів. Журналісти працюють в режимі, якій фахівці називають „dead line” – кінцевий термін подання матеріалу, оскільки всі ЗМІ мають періодичність виходу.

Ще однією причиною непорозуміння із журналістами та нарікання на їх професіоналізм може бути глибинне приховування своїх дійсних інтересів тими суддями, що спілкуються із журналістом розраховуючи на штучну репутацію. Тут треба пам’ятати, що спілкуючись із журналістом, ви можете помилитися щодо його професіоналізму як в позитивному, так і в негативному напрямку.

Требі пам’ятати, що журналісти не є цільовою аудиторією суду, а тільки передавачем інформації цільовій аудиторії, а конкретне ЗМІ – каналом комунікації. Інформаційні технології, що заповнюють суспільний простір, призвели до певних змін у відношеннях із ЗМІ, зокрема: вони позбулися монополії на аудиторію; розвиток громадської журналістики вимагає від них більшої відданості й професіоналізму в оцінках фактів; кількість ЗМІ збільшується, дійсно впливових стає все менше; конкуренція з інформаційних приводів в новинах все збільшується. Це світова тенденція, яка актуальна і для України, тому треба розширювати стратегії комунікації, спираючись не тільки на ЗМІ, а й на інші канали комунікації. Тому так важливо, щоб в кожному суді була, як мінімум, одна людина, що займається безпосередньо роботою зі ЗМІ та громадськістю. Формування карти ЗМІ має відбуватися насамперед відповідно до уподобань цільової аудиторії, до якої потрібно донести ключове повідомлення. Сьогодні в Україні активно розвивається журналістика розслідувань, результати цієї роботи журналістів можуть допомогти суддям та зблизити судову владу з громадою, яка завжди стане на захист суддівської незалежності в разі тиску з боку ЗМІ або політиків. Робота ця має носити цілеспрямований та системний характер за принципом „розкажіть про себе більше доброго”.

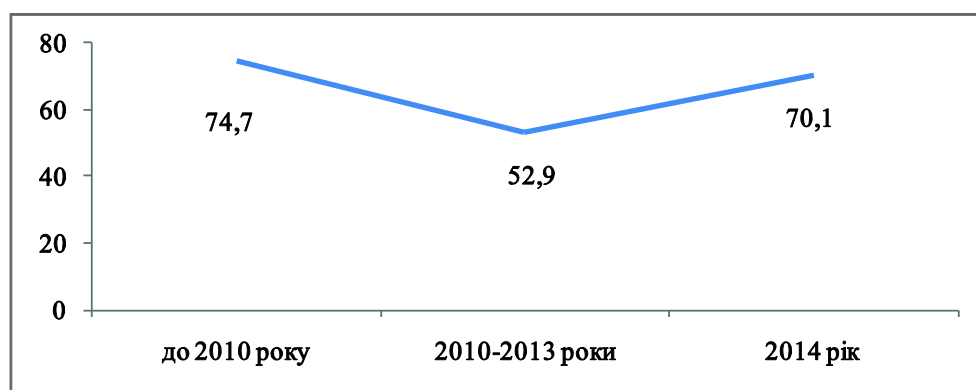
Демократичні цінності, що активно декларує та підтримує Україна, мають стати визначальними у відносинах між суддями та громадянами й журналістами, як посередниками у цих взаєминах. Основною цінністю є свобода ЗМІ, думок, виявлення поглядів. Водночас, свобода слова має узгоджуватися з правом людини на справедливий та неупереджений суд.

Судова влада та засоби масової інформації приречені на подолання взаємної підозрілості та недовіри. Тільки кропітка, постійна та цілеспрямована діяльність на встановлення довіри між судом та ЗМІ надасть можливість формування в суспільстві сталих усвідомлень про суспільну цінність незалежності суддів та свободи слова.

Оцінка рівня ефективності діяльності Ради суддів України щодо захисту незалежності суддів

Загальна оцінка респондентами стану незалежності суддів у 2010-13 роках в якості незадовільної корелюється із оцінками щодо діяльності органів суддівського самоврядування в цей період. Незважаючи на зусилля Ради суддів України, обраної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у 2010 році, відстоювати незалежність суддів, майже половина респондентів (47,1 %) незадоволені ефективністю діяльності Ради з цього питання.

Графік 4. Оцінка рівня ефективності діяльності Ради суддів України щодо захисту незалежності суддів (задовільний + достатній)
(дані представлені у відсотках до загальної кількості респондентів)

Для оцінки діяльності Ради суддів України важливими є два аспекти.

По-перше, демократичність обрання органів суддівського самоврядування суттєво впливає на рівень довіри суддів до цих органів.

По-друге – незалежності від зовнішнього впливу органи суддівського самоврядування можуть досягнути тільки при підтримці суддів та громадськості (асоціації суддів, ЗМІ, громадські організації тощо).

У 2014 році законодавець вперше дозволив самим суддям обирати керівників судів зборами відповідних судів. Хоча треба визнати, що в історії українського суду був дуже короткий період, коли в деяких апеляційних судах керівники були обрані зборами суддів. Найголовніше, що більшість суддів такі зміни сприйняли схвально. З іншої сторони, слід зазначити, що власне саме суддівське співтовариство практично нічого не зробило у попередні роки для відстоювання своєї свободи у формуванні органів суддівського самоврядування та обранні керівників судів. Кожен раз чергові політичні коливання впливають на цей процес. Суддівській спільноті ще необхідно усвідомити, що формування органів суддівського самоврядування, обрання керівників судів та організація комунікаційних процесів між суддями є прерогативою самих суддів. Потрібно мати спільну позицію з цих питань, яку довести органам влади та громадськості. Суспільство і органи законодавчої та виконавчої влади можуть лише допомагати суддям в організації діяльності органів суддівського самоврядування, але не диктувати їм свою волю.

До питання щодо спеціальної перевірки суддів та підвищення довіри до судової влади

Українське суспільство та держава знаходяться сьогодні на карколомному етапі свого розвитку. Громадськість висуває всім державним інституціям високі вимоги щодо доброчесності та ефективності діяльності. Судова влада, як і інші гілки влади, вже не зможе «спокійно» пережити цей час без змін та очищення. Заспокійливі заяви керівників судів та органів суддівського самоврядування, які лунали багато років, про те, що існують окремі випадки корупції та інші зловживання, але загальна ситуація нормальна, суспільство вже не влаштовують. Під тиском громадськості Верховна Рада України ухвалила відповідний закон, яким передбачено проведення спеціальної перевірки суддів. Якщо спроектувати відношення суддів до цієї перевірки на основі відповідей делегатів з'їзду суддів, маємо наступні результати.

Таблиця 2. Рівень ефективності проведення спеціальної перевірки суддів для підвищення довіри до судової влади (дані представлені у відсотках до загальної кількості респондентів)

Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
2,3%	18,4%	24,1%	35,6%	19,5%

Дані опитування свідчать, що введення інституту спеціальної перевірки суддів сприймається суддями здебільшого з недовірою та певною пересторогою. Можливо органам суддівського самоврядування, перш за все з'їзду суддів України, треба проявити ініціативу і створити при Раді суддів України за обов'язковою участю громадськості постійно діючу «антикорупційну комісію». Діяльності лише з покращення дотримання правил суддівської етики на сьогодні вже замало. Якщо суддівське співтовариство не почне боротися за очищення своїх рядів, за нього це зроблять інші.

Комунікації судової влади

Інформаційно-комунікативні технології за останні два-три десятиліття якісно змінили обличчя світу. Сформовані за їх допомогою потоки повідомлень створили своєрідну інформаційну сферу, яка поступово перетворилася в самостійну, з власними інститутами, нормами, стійкими відносинами і зв'язками, системою символів та знаків, мовою.

Учасникам опитування були запропоновані питання щодо їх сприйняття інформаційних та комунікаційних технологій в сучасній судовій діяльності. Більшість респондентів розуміють їх важливість, про що свідчать дані у таблиці 3.

Таблиця 3. Відповіді на питання: «Чи можуть, на Ваш погляд, сучасні інформаційні та комунікативні технології допомогти у поверненні довіри до судової влади та підвищенні її прозорості?» (дані представлені у відсотках до загальної кількості респондентів)

Так	Скоріше Так	Важко сказати	Скоріше Ні	Ні
20,7%	47,1%	19,5%	11,5%	1,1%

Комунікації в системі державного управління, в тому числі в судовій владі, мають існувати за певними правилами, зокрема: чесність, змістовна наповненість контенту, системність, проактивність, толерантність, зрозумілість. Таким чином, безумовно, можна змінити відношення людей до певних подій, фактів, або окремих посадових осіб чи політиків, активно просуваючи необхідну для вас інформацію одночасно через багато каналів комунікації, але при цьому дуже важливим стає зворотній зв'язок та емпатичні енергетичні ефекти, що виникають в процесі комунікації.

В новому комунікативному просторі дуже важко використовувати маніпулятивні технології, оскільки технологічні можливості допомагають швидко як спростувати неправдиву інформацію, так і зібрати з відкритих джерел багато необхідних фактів. Ми змогли переконатися в цьому під час інформаційної війни, що розв'язала Росія після „революції гідності” в Україні. Всі неправдиві повідомлення дуже швидко спростовувалися через соціальні мережі та український сегмент Інтернет-ЗМІ. Цей світ суперечливий: з одного боку – правдивий, з іншого – загрозовий для особистого життя. Але його, безперечно, треба освоювати, з ним працювати та використовувати для повернення довіри до судової влади.

Інтернет – це необмежений інформаційних ресурс, який може допомогти як у налагодженні добрих стосунків та підвищенні довіри, так і завдати іміджевих втрат. Інтернет – дуже відкрите середовище, що має мільйони різних сервісів та комунікативних майданчиків, тому, перш ніж використовувати будь-який онлайн-ресурс, треба добре розуміти, де знаходиться ваша аудиторія.

Корисними онлайн-ресурсами можуть стати сторінки судів різних інстанцій в Інтернеті, де можна розміщувати корпоративну та професійну інформацію. Там же можна встановити онлайн-сервіси для громадян та споживачів послуг судової влади. Інтернет - сервіси дешевий та малозатратний спосіб комунікації, але без компетентного спеціаліста та

професійного супроводу тут не обійтися. Дуже зручно надавати консультації, чи відповідати на запитання громадян, в онлайн-форматі, але це потребує перш за все ресурсних затрат.

Обережне ставлення до відкриття своїх особистих сторінок в Інтернеті, ведення блогів та участь у соціальних мережах з боку суддів зрозуміла, пов'язана з обережністю та страхом бути незрозумілим колегами, а іноді й невмінням користуватися. Водночас, не треба забувати, що сучасний світ все більше інформатизується і ваша особиста присутність в мережі дає вам шанс не тільки бути відомим, але й познайомитися з вами ближче, підвищити ваш професійний статус. Соціальні мережі дають можливість ближче познайомитись не тільки з професійною, а із людською стороною вашого життя. Людину, яку ми знаємо, особисто важче ненавидіти, ображати та гостро критикувати. Присутність в соціальних мережах та ведення свого блогу не є обов'язковою вимогою для всіх, але цього не треба боятися.

Водночас, працівникам судової влади (як і будь-якої гілки влади) треба обов'язково дотримуватися певних правил поведінки, щоб не завдати репутаційних втрат як собі, так і всьому професійному середовищу. За умов користування соціальними мережами як ніколи стає актуальним питання корпоративної солідарності та відповідальності. Корисними в цьому сенсі були б корпоративні правила користування соціальними мережами для працівників судової влади, тренінги присутності в мережі. Такі правила можна розробити на рівні суддівського самоврядування.

Розвиток суспільства та технологій зупинити неможливо, тому всі комунікативні майданчики мають бути задіяні для досягнення мети – формування довіри до судової влади. За рахунок можливостей соціальних мереж збільшується кількість учасників комунікативного процесу. Відбувається десакралізація звичних ролей в комунікативному процесі держави, зокрема, журналістів, медіа, влади загалом та судової зокрема. Змінилися ролі у комунікації посередників між державою і суспільством, важливим стає зворотній зв'язок (соціальні мережі вимагають миттєвого реагування та повідомлення від чиновників, які ними користуються). І хоча цифровий світ провокує спрощення отримання та користування інформацією, вільний глобальний комунікаційний простір потребує певних навичок спілкування, розвитку менталітету, світогляду та інтелекту. Він орієнтований на зв'язок між людьми, на спілкування, тяжіє до правди, деконструє міфи та ідеї, він відкритий для всіх.

Із зміною поколінь, приходом до судової влади більше молодих людей, що виховувалися в умовах інформаційного суспільства, використання в професійній роботі Інтернет-технологій та соціальних мереж стане звичайною справою, тому вже сьогодні треба думати над цим.

Заключні нотатки

Організатори цього опитування не ставили перед собою завдання комплексного вивчення стану незалежності суддів при опитуванні делегатів XII позачергового з'їзду суддів України. Це питання потребує більш масштабного дослідження, яке буде проведено до кінця 2014 року. Але при цьому окремі питання були зафіксовані та висвітлені в якості актуальних. Можна зробити декілька висновків, які, сподіваємось, будуть почуті суддями, органами судової влади та громадськістю.

Рівень незалежності суддів, а це рівень свободи суддів, прямо корелюється з рівнем свободи в суспільстві. Якщо в державному управлінні починають розвиватися авторитарні тенденції, стан незалежності суддів погіршується. Реальна українська практика показує, що єдиним запобіжником авторитаризму є громадянське суспільство. Відповідно єдиним союзником судової влади в зміцненні незалежності суддів є і буде тільки громадянське суспільство. Суддівському співтовариству загалом та органам суддівського самоврядування зокрема необхідно тісно співпрацювати з громадськістю, підтримувати з нею постійний комунікаційний двосторонній зв'язок, залучати громадськість до лобювання вирішення питань на державному рівні у напрямку зміцнення незалежності суддів та самостійності судової влади.

Кожен випадок системного (прийняття відповідних законодавчих норм) або індивідуального намагання порушити принцип незалежності суддів має бути доведений до суспільства. Якщо судді самі будуть боронити свою незалежність та залучати до цієї боротьби громадськість, тоді можна сподіватися на формування в суспільстві і державі стійких уявлень про першочергову цінність незалежності суддів для демократичного розвитку держави.

Судовій владі необхідно ініціювати кроки по очищенню судового корпусу від проявів корупції та інших зловживань суддями своїми посадовими можливостями. Цей процес має бути постійним та відкритим. Коли суспільство буде бачити реальні результати намагання судової влади очищатися та оновлюватися, рівень довіри громадян буде підвищуватись.